

BIJEN IN MIJN TUIN BIJENTEELT EN BESTUIVING

Bijen zijn de onmisbare bondgenoten van de tuinier. Zonder hun hulp hebben we geen honing maar vooral ook geen fruit en geen zaden ! Bijen verwelkomen en beschermen is daarom essentieel, zelfs in de stad. U hoeft hiervoor geen imker te zijn: elk gebaar telt om bijen te beschermen in steden ! Een klein overzicht van mogelijke acties om bijen te beschermen en de kostbare diensten die ze ons geven !

1. BIJEN BALEN

Sinds enkele jaren is er een abnormale sterfte van bijenkolonies vastgesteld, zowel in onze landen als in de hele wereld. Helaas is deze hoge sterftcijfer van honingbijen, dat is te zeggen bijen die honing produceren, alleen maar de top van de ijsberg. Veel andere soorten, omschreven als wilde bijen, verdwijnen ook in stilte zoals hommels, metselbijen, zandbijen, ... vaak weinig bekend van het grote publiek.

Beroerd door onze omgeving ondergaan deze kostbare insecten een druk die direct of indirect wordt uitgeoefend door menselijke activiteit : vermindering van de hoeveelheid en diversiteit van de bloemen die nodig zijn voor hun goede voeding, vergiftiging of gedragsstoornissen veroorzaakt door pesticiden, effecten van klimaatverandering, nieuwe ziektes, ... Deze stand van zaken is niet zonder gevolgen. Niet alleen moet er een vermindering van de hoeveelheid geproduceerde honing worden gevreesd maar vooral de gevolgen van het uit evenwicht brengen van onze ecosystemen en de beschikbaarheid van ons voedsel !

2. BIJEN, BASIS VAN ECOSYSTEMEN

Bijen, zowel huishoudelijk als wild, spelen een cruciale rol in de natuur. Ze bevinden zich aan de basis van de voedselketen. Door uitsluitend op pollen- en nectarbloemen te voeden dragen zij bij aan de voortplanting van planten : bij het foerageren hangt hun harige lichaam vol met stuifmeelkorrels, de mannelijke delen van de bloem, die ze onbedoeld overbrengen naar andere bloemen, waar ze de eitjes of vrouwelijke bloem delen bevruchten,. Dit heet bestuiving.

Deze symbiose tussen bijen en bloemen is het resultaat van miljoenen jaren co-evolutie. Geleidelijk aan zijn bijen en bloemen op elkaar afgestemd geraakt en zo komt het tot een wederzijdse dienst ten opzichte van elkaar. De bij helpt de meerderheid van de planten te reproduceren in ruil voor voedsel. Tachtig procent van de bloeiende planten hebben pollinerende insecten nodig. Van deze bloeiende planten is een groot deel van essentieel belang voor onze voeding : zonder bijen zouden we 60% van onze voedingsdiversiteit verliezen ; in volume zou dat 30% van ons voedsel voorstellen. Geen vruchten, zaden of groenten meer ...

3. BIJEN KENNEN EN HELPEN IN DE STAD

Deze essentiële rol van bestuivers moet worden bewaard. Voordat je een bijenkorf wilt plaatsen om «bijen te helpen» is het nodig om deze insecten en hun behoeften beter te leren kennen.

3.1. BIJ EN BIJEN

Er bestaan ongeveer 380 soorten bijen in België en niet minder dan 20.000 soorten wereldwijd. Alleen maar in Brussel zijn er ongeveer honderd soorten wilde bijen geregistreerd. Sommigen zoals hommels leven in gemeenschappen van tientallen of honderden individuen maar de meeste leven eenzellig. In tegenstelling tot de *Apis mellifera* produceren deze bijen geen honing omdat ze tijdens de winter niet leven onder het volwassen stadium maar toch dragen deze bij aan de bestuiving van planten en dus aan ons voedsel.

Eristalis arbustorum

Bombus terrestris

Helophilus trivittatus

Ze zijn zeer waardevol omdat ze niet noodzakelijk dezelfde bloemen als honingbijen gaan gebruiken : in functie van de grootte van hun lichaam, de omvang van hun tong en van de periode van het jaar waarin ze tevoorschijnkomen zullen zij een complementaire of doorslaggevende rol vervullen bij de bestuiving van bepaalde gewassen.

Om deze gratis dienst te behouden is het nodig om alle bijen van eten, water, aangepaste huisvesting en een gezonde woonomgeving te voorzien.

3.2. ETEN

Bijen zijn uitsluitend vegetarisch in tegenstelling tot hun neven de wespen die eveneens vlees eten. De bijen voeden zich uitsluitend met pollen, het mannelijke deel van de bloemen en de nectar, het zoete sap dat binnenin de bloemen ligt. Het zijn enkele honderden of zelfs duizenden bloemen die een bij kan bezoeken op een dag van goed weer. Net als wij hebben ze het hele jaar door gediversifieerd voedsel nodig. Daarom is het noodzakelijk dat ze altijd toegang hebben tot een breed spectrum van bloemen.

Welke planten moet je kiezen voor de bijen ?

- Begunstig inheemse variëteiten van bloemen oftewel planten van bij ons.
- Varieer de plantenfamilies
- Verwijder invasieve soorten zoals de aziatische duizendknoop of de vlinderstruik die natuurlijk honing opleveren maar ook een negatieve impact hebben op het milieu.
- Vermijd complexe tuinbouwplanten die geen nectar of pollen meer aanbieden. De geraniums op bloembedden en vensterbanken bijvoorbeeld zijn geen voedselbron voor bestuivers.
- Voorzie bloeiperiodes het hele jaar door.

Hier zijn enkele voorbeelden :

	Winter	Lente	Zomer	Herfst
Houtachtige planten (bomen, struiken, lianas,...)	Hazelaar	Wilg, fruitbomen	Linden, kastanjeboom, Aromatische planten van de garrigue	Klimop Heide Struikhei
Kruidachtige planten	Bollenplanten :Krokus, Sneeuwkllokjes	Korenbloem, papaver, hertshooi, paarse	Aromatische planten	

3.3. DRINKEN

Bijen hebben het hele jaar door water nodig om te hydrateren maar ook om hun minerale behoeften tegemoet te komen. Bijen hebben geen behoefte aan grote oppervlaktes om te drinken ! Een kopje water, een goot of het onderste van een bloembak... kan grotendeels volstaan.

- Voorzie een middel in de zomer om bijen water te geven ! Dit zal nuttig zijn om de temperatuur van de korf op een constant niveau te houden voor de jonge bijtjes. In tijden van hoge hitte kan een kolonie honingbijen tot een half liter water per dag verbruiken.
- Wilde bijen hebben ook water nodig. Sommigen zoals de metzelbijen bijvoorbeeld gebruiken water om modder aan te maken en zo de ingang van hun nest te dichten.

3.4. HUISVESTING

Zowel honing als wilde bijen hebben een schuilplaats nodig om zich te beschermen en de groei van hun nakomelingen veilig te stellen. In de natuur, op onze breedtegraden, vestigde honingbijen zich voornamelijk in holle boomstammen of rotsholtes waardoor ze bescherming kregen tegen wind en regen. Wilde bijen settelen op verschillende plaatsen : 2/3 van de soorten die in België leven nestelen in de grond (in bermen, zandputten, ...) en de rest verkiest zich te vestigen in kleine gaten (in boomstammen of stengels).

Voortaan in de stad, met de verstedelijking en het beheer van groene gebieden zoals het is nog steeds beoefend wordt door vele professionals of individuen, hebben deze natuurlijke habitats de neiging te verdwijnen. Daarom is alle hulp welkom ! Laat een ruig gebied in uw tuin, een stapel hout, bladeren of zand, of bouw nestkastjes voor hen en bezorg ze een vijf-sterren accommodatie.

NESTKASTJES VOOR WILDE BIJEN

Geboorde houtblokken	Takkenbos	Klei gangen
Met de hulp van een boormachine, boor gaten van 4 tot 12 mm diameter en met een lengte van 8 tot 10 cm in hard hout. Zorg ervoor dat het gat zo glad mogelijk is. Schuur de voorkant af indien nodig.	Snij holle stengels of mergstengels (vlier, braam, roos, framboos,...) in secties van 10 to 15 cm en bundel ze samen.	Vul een blik of een ander waterdichte koker met natuurlijke klei en graaf er dan vervolgens rechte en vlakke gaten van verschillende diameters in. Schuur daarna de oppervlakte af en laat het geheel langzaam drogen.

Voorzie in ieder geval om uw nestkastjes ver van mekaar aan te leggen en beschut zijn tegen de regen, bij voorkeur in een zonnige zone. Verhoog ze tegenover de bodem (40cm) zodanig dat de vochtigheidsgraad wordt beperkt.

3.5. EEN GEZONDE OMGEVING

Bijen lijden aan de slechte kwaliteit van onze omgeving. Niet alleen de nieuwe plagen en ziektes of het verdwijnen van wilde flora maar ook de pesticiden die we in het hart van de steden terugvinden verhogen de druk op de bijenpopulaties en verzwakken zowel huishoudelijke als wilde bijen. U kunt op uw eigen manier helpen door alvast het gebruik van pesticiden af te schaffen en producten uit de biologische landbouw te consumeren.

4. MET BIJENTEELT BEGINNEN

4.1. DE HUISHOUDELIJKE BIJ ... ECHT ?

De honingbij staat ook bekend als de huishoudelijke bij, om het te onderscheiden van wilde bijen die geen honing produceren. Deze benaming moet ons echter niet misleiden want honingbijen zijn niet zo gemakkelijk te telen als andere huisdieren. Beter gezegd blijft de honingbij van natuur een wild dier ... men is er alleen in geslaagd om hun habitat te domesticeren en te profiteren van hun honing. Deze is al lange tijd de enige bron van geconcentreerde suiker die beschikbaar is voor de mensheid. Gedurende de duizenden jaren van samenleving tussen man en honingbij is de bijenhabitat geleidelijk veranderd om de honingproductie en oogst te vergemakkelijken voor imkers.

4.2 DE ORGANISATIE EN DE BEHOEFTES VAN DE BIJENKORF

Een korf van honingbijen bevat 50.000 bijen in het mooie seizoen : voornamelijk vrouwelijke arbeidsters (steriele vrouwtjes), een paar honderd of duizend darren (mannen), die rond hun koningin leven, de moeder van alle bijen. De bijenkolonie is een complexe organisatie die getuigt van een belangrijke sociale intelligentie. Bijen of zelfs een koningin zijn niets zonder hun kolonie. Er bestaat in het korf een systeem van onderlinge afhankelijkheid en een vrij ontwikkelde arbeidsindeling waarvan men altijd onder de indruk van heeft gestaan. Gedurende haar leven en in functie van de behoeften van haar familie vervult de arbeidster verschillende taken om de kolonie te ondersteunen : handhaving van de hygiëne in de korf, het beheer van het broed, de ventilatie, de omzetting en de opslag van honing, het foerageren om de nodige hulpbronnen te halen ... en er zijn nogal hulpbronnen nodig om deze kleine wereld te voederen !

Ongeveer 240 kg nectar, 40 kg pollen (om het broed te voeden) en 10 liter water zijn per jaar gemiddeld nodig voor een kolonie. Dit betekent honderden miljoenen bestuivde bloemen en evenveel ritten tussen de hulpbronnen en de korf om dit allemaal terug te brengen. U kunt zich het effect voorstellen van een bijenkolonie in een gebied met weinig vegetatie en de impact daarvan op wilde bijgemeenschappen ...

4.3. VOORALEER JE BEGINT

Gezien de mogelijke gevolgen op andere bijen (en zelfs op alle levende bestuivers rondom) van het vestigen van bijenkorven is het noodzakelijk om de relevantie van het project in vraag te stellen en de harmonie tussen het project en de omgeving te evalueren voor de lancering. Daarnaast is de bijenteelt steeds vaker technisch en interventionistisch geworden ten gevolge van de fragiele gezondheidsstatus van honingbijen. Men acht het niet meer mogelijk om een project van bijenkorven te starten zonder voorafgaande kennis van bijen en hun behoeften.

- Training is nu essentieel. SRABE en KONVIB bieden twee jaar opleidingskursussen in Brussel die de basis vormen om zich te lanceren. Korte cursussen of bepaalde initiatieven die we steeds meer zien zijn vrij ongeschikt om imkers van jullie te maken. Een alternatief voor langetermijnopleiding kan echter worden gezocht in een partnerschap, dat is te zeggen een aantal seizoenen een imker volgen om de kennis en gebaren te verkrijgen die essentieel zijn voor een bijen respectvolle bijenteelt.

- De uitrusting van de imker eist een bepaald budget. Om te starten met het beheer van een imkerij met twee bijenkorven en complete uitrusting is een investering van ongeveer 2.000 € nodig. Best goed nadenken vooraleer u begint.

WAT MET DE WETGEVING ?

De installatie van een imkerij van drie bijenkorven of minder vereist momenteel geen toestemming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Toch moet u de wettelijke afstanden tussen uw bijenstal en het drukke gedeelte van de weg of het bewoonde deel van de woning respecteren. Het zijn federale regels waaraan men zich moet houden : een afstand van 20 m is vereist maar kan worden teruggebracht tot 10m als een 2m hoog obstakel de bijen dwingt om snel hoogte te nemen. Daarnaast moet u uw imkerij melden bij het FAVV en bent u onder alle omstandigheden verantwoordelijk voor uw bijen. In het geval van een geschil met een buurman is het aan u om te bewijzen dat het niet uw bijen waren die hem schade hebben toegebracht.

4.4. BIJENTEELTPRAKTIJKEN AANGEPAST IN FUNCTIE VAN DE STAD EN DE BIJEN

Er zijn echte duurzame stedelijke bijenteeltpraktijken nodig als u wilt dat uw bijenteeltproject positief is voor de bijen. Het betreft dus met name :

- Lokale soorten bijen bevoorrechten
- Natuurlijke geboorte van koninginnen steunen
- Bijenzwermen aanvaarden
- Selecteer sterke bijenkolonies bestand tegen varroa, via non-interventie
- Beperk de ingrepen in de korf tot het minimum
- Pas de keuze van de site en de dichtheid van bijenkorven aan het honing potentieel en de aanwezigheid van wildbestuivers
- Beperk professionele bijenteeltprojecten in de stad aan degenen die een geraisonneerd landbouwproject aanvullen

U wilt zich wagen aan de productie en commercialisatie van honing ? Aarzel niet om het code van goede bijenteelt praktijken CARI te raadplegen op de website van de Waalse en Brusselse imkerij waar meer informatie over Europese wetgeving kan worden gevonden.

